

HOMMAGE À UN MADÁRIJESZTŐ

Csipogott sok madár, dús erkélyek alatt
szárnyas szívét magért kitárva.

De volt, ki önmaga maradt,
kitéve pusztuló, mosolyországi tájra.

Csak állt – termőtokok lenézett őre – lenn,
madárijesztő, marcona
vitéz, magányos katona.

Ott nyomta vállait a néma-védtelen
had mundérjának két begombolt-béna szárnya,
az undor és a fürtelem.

S fent – morzsa lett a gabona.

Domokos Mátyás

MORZSÁK WEÖRES SÁNDOR ÍRÓASZTALÁRÓL

A jobbomon szent Brahma isten
és Visnu ül a balomon,
Sívának már nem is jutott hely,
kinn füttyöget a ganajon.
Csikori csi!
Csikori csa!
Csikori passz!

*

Nagyon
boldog vagyok
és a
könnyem potyog

*

E-ej uchnyem
e-ej uchnyem,
me-e-e-eg
szakadunk csaknyem.
Visszük a sok könnyet
hordóban, sajtárban,
immáron magunk is
úszunk a könnyárban.

*

Fülembe mászott a Gaurizankár
és a szű kimarta alólam az ágyat.
Kerestem valami keményet
és találtam valami lágyat.
Csikori csi!
Csikori csa!
Csikori passz!

*

Ifju nem vagyok, de csinos,
kínrímes és krinolinos,
kicsit imbecilis, de bájam
mint bacilus, fertőz az
országban.

*

Vén vagyok, de még üde,
nem is vagyok nagyon hülye,
aranyfésűvel kínzom a lányom,
vérzik a fejbőre, de nem bánom.

*

Fontos tanácskozási ügyvitel
hajszálgököre okiratilag
igazolja, hogy énekel
a hivatali pecsétmaszlag.

*

Engem maszlag, téged maszlag,
én vagyok a ka-ka-kamarás,
engem maszlag, téged maszlag,
nem árt nekem a ku-ku-kutya-
marás

*

Agg vagyok
bb – bb – bb – bb
aranyfésű a kezemben
horák köp-köp-köp
selyem zsebkendőm
tele lett köpettel
aranyfésű
köp-köp-köp
és a
könnyem szakad,
fognék
egy madarat
örömömbre bruhu-hu-hu-
hu-jaj-jaj-jaj!

*

Táncol a Hold
fehér ingben.
Kékes fényben
úszik minden.

Jár az óra:
tik-tak, tik-tak.
Ne szólj, ablak,
hogya nyitlak.

Ne szólj, lány, ha
megcsókollak.
Fehér inge
van a Holdnak.

*

Ezek a morzsák minden valószínűség szerint 1947 táján hullottak le Weöres Sándor íróasztaláról – legalábbis így emlékezik vissza rájuk megőrzője (akinek a szívességéből közölhetjük őket): Farkas Ferenc zeneszerző. Ő akkoriban Székesfehérvárott volt a Zenekonzervatórium igazgatója, s egyben szállásadója a konzervatórium épületében a költőnek, a város szabadművelődési előadójának. E morzsák keletkezéstörténetéhez tartozik, hogy működött akkoriban Székesfehérvárott egy kitűnő bábszínház, s ők ketten elhatározták, hogy a társulat számára ír-
nak közösen egy zenés groteszk bábjátékot. Ezek a morzsák, amelyeket egy kockás zsebnótesz kitépelt lapjaira plajbásszal firkantott le Weöres Sándor, a tervezett, de sajnos soha el nem készült groteszk bábdarab hangpróbái, színvázlatai, s érezni rajtuk egyrészt, hogy a BARBÁR DAL, az ARANY KÉS FOROG, a TÁNCDAL és az EIDOLON (később: ÁRAMLÁS SZOBRA) tőzszomszédságában születtek, másrészt, ami irodalomtörténeti becsüknél is lényegesebb, hogy ezek a szilánkok is a géniusz keze nyomát őrzik. (A közlés sorrendje természetesen esetleges, hiszen a *váz*, amelyre Weöres Sándor felfűzte volna őket, nem készült el, de például a „*Táncol a Hold*” kezdetűt a RONGYSZÖNYEG első sorozatából emelhettem ki a tervezett játék számára.)

Farkas Ferenc iratai közt megmaradt azonban egy tervezett színpadi játék vázlatos, szinopszisszerű leírása Weöres Sándor kézírásával (hogy a bábjátéké-e vagy más elképzelés rögzítése, ma már nem megállapítható). – A shakespeare-i képzeletre valló szövegnek címe nincsen.

Előjáték. – *Succubus* ördög vígan fickándoz a levegőben. Jön a *halál*, és el akarja vinni; már húszéves elmúlt *Succubus*, ennyi az ő fajtájabeli ördögnek elegendő. *Succubus* könyörög; s elmondja, hogy ő *Cora* örmény királynénak egy gondolatából született, mikor *Cora* még lány volt, s ábrándjából megalkotta a hozzá való legényt; ő *Corának* s a ködalaknak gyermeke. A halál gondolkozni kezd: *Succubus* életben maradhat, ha maga helyett megszerzi neki *Arviragus* örmény király és *Cora* királynő két gyermekét, *Levontot* és *Szelimát*, *Succubus* féltestvéreit. *Succubus* beleegyezik; háromheti határidőt kap. – A jelenet színtere a homály; láthatatlan kórus énekel a beszélgetés részei között.

I. felvonás. – Arménia. A király trónterme. *Arviragus* király és *Cora* királynő örülnek boldog házaseletüknek, békés uralkodásuknak. Jön lányuk, *Szelima* és ennek völegénye, *Porus* indiai királyfi, s közeli házasságukról beszélnek. Jön fiuk, *Levont*, akit szintén házasságra biztatnak, de ő *Prokop* erdei remetéhez jár, és szintén remete akar lenni. – Jön *Succubus* mint perzsa követ. Összevissza beszél; a király és királynő zavartan kimenekülnek, mondva, hogy fáradtak. *Succubus* ekkor elhiteti *Szelimával*, hogy *Porus* megcsalja őt, s ezt maga is meg fogja látni, ha kijön este a szakadékhoz. *Levonttal* pedig elhiteti, hogy kedvese, *Szoszima*, akivel *Prokop* remetekunyhójában szokott találkozni, pár nap múlva meghal. – *Levont* és *Szelima* bizalmasaiktól, *Montanus* és *Mentius* udvari bölcsektől kérnek tanácsot; mindkettő azt a tanácsot kapja, hogy menjenek ki a jelzett helyre.

Közjáték. – *Szoszima* és *Prokop* ülnek a remetekunyhó előtt, és énekelnek. Várják *Levontot*.

II. felvonás. – A szakadék szélén. Vihar. Jön *Szelima*, és találkozik a *halállal*, aki csupa jóindulat; *Szelima* pedig nem bízik már másban, csak a halálban. *Szelima* sürgetve hívja őt, de a halál figyelmezteti, hogy vannak-e rendezetlen földi dolgai. *Szelima* elmondja, hogy megcsalja őt *Porus*, a völegénye. Közben odaér *Prokop* varázslata folytán *Levont* mint viharban eltévedt ember; találkozik hűgával, akit a halál gyengéden gondjába vett. *Levont* megijed; a halál biztatja, hogy egyedül önála lesz jó dolguk, de addig ügyse mehetnek, míg ügyeiket el nem rendezték. Megígéri, hogy elkíséri őket *Prokop* kunyhójához.

Közjáték. – A király és királyné aggályoskodnak a furcsa perzsa követ miatt. *Mentiuszal* és *Montanusszal* tanácskoznak, kik bölcs tanácsokat adnak; de aztán a két tudós négy szemközt egymásnak bevallja, hogy ők sem értik.

III. felvonás. – *Prokop* kunyhójánál. *Szoszima* beteg: *Succubus* láthatatlanul gyötri őt. *Szoszima* démoni álmokat lát, majd magához tér, és kéri *Prokopot*, hogy segítsen rajta; de *Prokop* nem zavarja el *Succubust*. – Jön a *halál* a két testvérral. A halál *Prokop* régi barátja. *Levont* a lázbeteg *Szoszimát* ápolja, *Szelima* pedig *Prokoppal* ismerkedik. – Jön a király, királyné és *Porus*, továbbá akik őket a remetekunyhóhoz vezették (mint az előző közjátékban tanácsolták), *Mentius* és *Montanus*. *Prokop* ekkor elővarázsolja *Succubust*, minden baj okát. A félreértések tisztázódnak. A halál erre el akarja vinni *Succubust*, de *Prokop* kedvéért megengedi, hogy palackba csukva a királyné tulajdonában maradhasson, hiszen az ő gyermeke.

Megmaradt továbbá e tervezett színjáték szereposztása is:

ARVIRAGUS. Arménia királya
CORA királynő, felesége

LEVONT fiuk
 SZELIMA lányuk
 MONTANUS udvarnagy
 MENTIUS kínai bölcs
 SZOSZIMA csavargólány, Levont kedvese
 PORUS ophiri királyfi, Szelima kérője
 PROKOP erdei remete
 SUCCUBUS ördög
 A HALÁL
 Udvari emberek, szolgák

Érdeemes talán megemlíteni, hogy a szereposztólap hátoldalára Weöres Sándor, tízes alakzatokba csoportosítva, összeírt száz Shakespeare-drámahőst. A sor Timonnal kezdődik és Pyramusszal zárul. (Hogy emlékezetjéből-e vagy más célja volt vele: ki tudhatja?) Mindenesetre életrajzi tény, amit a költő nyilatkozatai is megerősítenek, hogy hatéves korától kezdve édesanyjával együtt naponta olvasta Shakespeare drámáit múlt századi fordításokban; nyilvánvaló tehát, hogy drámai képzeletét formálta és felszabadította Shakespeare.

Arra szabadította föl egyébként, amire Weöres Sándor géniuszának amúgy is eredendő hajlama volt, aminek legkarakterisztikusabb megnyilvánulásai a korábban már emlegetett s ha szabad így mondani: a „tisztá képzeletből” született versek mellett a negyvenes-ötvenes években Weöres Sándor-térképek és egyéb leírások a nem létező-elképzelt birodalmakról (költészetében ennek nyomát őrzi A KÉPZELT VÁROS, a FOGAK TORNÁCA, 1947, majd a grandiózus összefoglalás, a MAHRUH VESZÉSE, 1952), vagy például a képzeletbeli nép irodalmáról írt irodalomtörténete, melynek kéziratát Hamvas Bélának ajándékozta, és amely a filozófus könyvtárával együtt egy bomba áldozata lett. – Farkas Ferenc megőrizött még egy papírlapot, amelyen a költő egy képzeletóriásbirodalom – mai szóval: szuperhatalom – választások utáni politikai viszonyait dolgozta ki bámulatos tüzetességgel és részletességgel. (Akik ismerték Weörest, azok tudják, mennyire szeretett elpizmogni ilyesmikkel – ettől aztán nem sajnálta az időt.) A hárommilliárd (!) lelket számláló gigászi birodalom, melynek neve nincsen, ötvenhárom pártra oszlik, a következőképpen:

Vha-Vei kir.-csász.		18,0%
Vha-Vei főpapi		6,0%
Vha-Vei hajóstársasági		2,2%
Vha-Vei nőpárt		3,1%
Vha-Vei munkások		4,7%
Vha-Vei lovagi	(34,4%)	0,4%
Vei-Vha csász.-kir.		0,1%
Vei papi		0,1%
Vei csatlakozási		0,3%
Vha-Ba		0,1%
Gaga		1,0%
Vor trónköv. csatl.	(2,3%)	0,7%
Hajóstársasági ellenzéki		1,2%
Vha kir. függetlenségi		3,8%
Vha lovagi függtl. királyi	(5,3%)	1,5%
Vun-Vor trónköv. függtl. kir.		5,1%
Sivatagi párt	(5,3%)	0,2%

Függtl. főúri kts.-i		0,3%
Tla-To-Hoa egyezm.		1,2%
Kék-lovasok kts.-i	(1,7%)	0,2%
Munkás-csász.		2,0%
Horura hajóstársasági	(3,9%)	1,9%
Munkás-függtl. szelíd		5,2%
Munkás-függtl. vad		0,9%
Aunun		0,8%
Uralomtalansági		0,4%
Éhség-párt		0,3%
Vha szabad matrózok		0,2%
Vha alpapi függtl.		0,6%
Vér-párt	(8,5%)	0,1%
Közts.-függtl. (Szittenh)		0,8%
Nőpárt		7,2%
Diákpárt		4,8%
Kruk közts.-i	(13,9%)	1,1%
Afan		1,0%
Csász.-Vha közts.		0,4%
Akijati		0,2%
Bőr-ipari	(1,4%)	0,8%
Kaod trónköv.		1,6%
Baa	(1,7%)	0,1%
Kaod-Nim közts. csász.	(0,7%)	
Kaod-Bur közts. függtl.	(0,4%)	
Bujdosók	(0,2%)	
Bujdosók csász.-kir. amneszt.	(0,3%)	
Bujdosók csász. amneszt.	(0,1%)	
Bujdosók kir. amn. függtl.		0,2%
Gyűjtogatók	(0,5%)	0,3%
Kék-szekta	(1,2%)	
Rabló-szekta	(0,3%)	
Gyermekuralom-szekta	(0,1%)	
Vuz csatl.		0,05%
Gird főúri	(0,1%)	0,05%
Veipetui	(0,4%)	
		85,0%
kis pártok		9,0%
nem szavazott		6,0%
ebből csász.ellenes		40,0%
csász. párti		45,0%
bizonytalan		15,0%
3 000 000 000 lakos		
ebből 1,0% = 30 000 000		
0,1% = 3 000 000		

Ha valaki tüzetesen végigböngészi e nevenincs birodalom választási végeredményét, s kellő képzelőerővel rendelkezik, az érdekes következtetésekre juthat e képzelt szuperhatalom társadalmi-politikai viszonyait illetően, amelynek egyébként természetesen semmi néven nevezendő realitása nincsen.

A szavazatok megoszlását regisztráló táblázat hátoldalán, a költő keze írásával versvázlatok vannak – kéthasábosan – feljegyezve:

Ezer álom jár magában,
ében-erdő gőzölög,
tüzes szem az éjszakában...

Ládd, ezek is éltek itt,
pótolva
selymes háttal, puha manccsal,
finom kicsi körte-fejjel
az ember
megfoghatatlan tündéreit

kik után szomjazunk
s ezek a bolond kicsi korsók

tündér-szomjunk oltogatták –

Szívünk szomszédai voltak,
ejts egy könnyet értük –

Mint turbán-gomb, villogón
forog a menny smaragdja.
Köröttük az évszakok nyers haragja
s mint turbán-gomb,

tenyerünkbe simuló fejjel
álmaink tündéreit

Vau, vau... tilili...
nyau, nyau, nyau...

Kövér

Csontos lábát a Floki
homokkőből nyujtja ki,
Cili márvánnyá fagyott,
Pimpi virágot kapott
Nézd a tálban a kocát,
széthasítva panaszkodik:
ó mekkora nyomorúság!

Ezek itt

akaratlan elkerülték
az ember kifent késeit:
szívünket etette alvó sorsuk
barátunk voltak, csecsemőnk,
messzi titkos szeretőnk
nem volt barátunk: voltak ők

” csecsemőnk: ”

” szeretőnk: ”

a mindent értők, ölünkben-alvók

Sírjukon égve
a velük pótolt emberi vágy
nyujtózik az égbe

A HOLDBELI CSÓNAKOS (1941) és a BOLOND ISTÓK (1942) után a bábjáték művészetének hazai művelői számon tartották Weöres Sándort. Ennek a dokumentumaként maradt fenn (Farkas Ferenc birtokában) egy – 1947. május 22-én kelt – meghívó, amelyben a Magyar Szabadszínház Országos Szövetsége meghívja a költőt bábjátékkongresszusára, melynek célja: „a magyar bábjáték művészet fellendítése. Program: A legjobb budapesti és vidéki bábjátékosok mutatják be mű-

sorukat és vitatják meg a bábjátszás elméletét, gyakorlati és művészeti problémáit”. – Ennek a meghívónak a hátlapján is olvasható egy – cím nélküli – Weöres Sándor-írás (tintaceruzával); formáját és jellegét tekintve A TELJESSÉG FELÉ prózaverseivel rokonítható mű:

Aki e szavakból emelt templomban igazán otthon érzi magát: nem zárt és egyéni ember, hanem oldott és egyetemes ember. És nem az az alapérzése: „kis pont vagyok a mindenféle sokaságban, megszülettem és meg fogok halni, és Istent nem ismerem”; hanem alapérzése: „szemléletem tartalmazza a mindenséget, az időn átszűrő perceim az öröklétet és szeretetemet az Istent”. És nincs szüksége az önfegyelem leszűkítő gyötrelmeire, hogy zárt egyéni emberré váljék. Hanem szabadon kitarulhat, szabadjára engedheti testét-lelkét, örülhet, szenvedhet, ehethat-szeretkezhet húsával és értelmével: minden szenny leperog róla, és lényének magvát nem sértheti semmi.

Ne kövesd azokat, akik irányt akarnak mutatni neked. Hanem úgy növekedj, mint az élőfa, minden irányban: törzsével fölfelé és ágaival körös-körül és gyökereivel lefelé.

Italo Calvino

MIÉRT OLVASSUK A KLASSZIKUSOKAT?

Szénási Ferenc fordítása

Először is próbáljunk meg felállítani egy definíciót.

1. *Klasszikus az a mű, amelyet úgy szokás szóba hozni, hogy „Újra olvasom...”, nem pedig úgy, hogy „Olvassom...”.*

Legalábbis a műveltnek tartott emberek körében ez a beszéd járja; a fiatalokra, akik még csak ismerkednek a világgal s így a klasszikusokkal is, nem ez a jellemző.

Az „olvas” ige elé tett határozószó apró képmutatás is lehet, ha valaki szégyelli bevallani, hogy nem olvasott el egy híres művet. Megnyugtatóására közölhetjük, hogy bármekkora is egy ember műveltsége, szükségképpen rengeteg olvasmány hiányzik belőle.

Aki á-tól z-ig elolvasta Hérodotoszt és Thuküididészt, emelje föl a kezét. Hát Saint-Simont? Hát Retz bíborost? De még a XIX. század nagy regényciklusait is inkább csak emlegetjük, semmint olvassuk. Balzackal a franciák az iskolában kezdenek ismerkedni, és a kiadások számából ítélve később is olvassák. Ha viszont Olaszországban készítenének róla Doxa-felmérést, attól tartok, hogy az utolsók között végezne. Dickensért is csak egy szűk elit rajong Olaszországban, ők, ha összetalálkoznak, nyomban a Dickens-figurákat és történeteiket kezdik sorolni, mintha csak élő ismerőseik volnának. Amikor Michel Butor pár évvel ezelőtt Amerikában tanított, és megelégette, hogy folyton Émile Zoláról kérdezik, akit ő sohasem olvasott, nekiült, és végigolvasta az egész ROUGON-MACQUART ciklust. Rájött, hogy egészen más, mint aminek hitte, mesés mitológiai és kozmogóniai eredettörténet, s ezt meg is írta egy szép tanulmányban.

Jó példa ez arra, hogy érett korban megismerkedni egy nagy művel kivételes öröm,